

PETINA
GAPPAH

*Pimeydestä
loistaa valo*

PETINA GAPPAH:

Tanssimestari ja muita tarinoita Zimbabwesta (2009, suom. 2009)

Muistojen kirja (2015, suom. 2017)

Pimeydestä loistaa valo (2019, suom. 2019)

PETINA GAPPAN

Pimeydestä loistaa valo

*Eli tarkka kolmiosainen selonteko tohtori
David Livingstonen viimeisistä vuosista,
maallisista päivistä ja viimeisestä matkasta
sisämaasta Afrikan rannikolle hänen
afrikkalaisten toveriensa kertomana*

Suomentanut
ALEKSI MILONOFF

TAMMI
HELSINKI

Suomentaja kiittää valtion kirjallisuustoimikuntaa saamastaan tuesta.

Otteen Thukydideen teoksesta *Peloponnesolaissota*
suomentanut J. A. Hollo, WSOY, 1964.

Otteet John Bunyanin teoksesta *Kristityn vaellus*
suomentanut K. Suomalainen, Otava, 1903.

Otteen teoksesta *Tuhat ja yksi yötä*
suomentanut Heidi Järvenpää, Otava, 1975.

Sivujen 51 ja 123 otteet Livingstonen päiväkirjoista
suomentanut Mikko Kilpi (Afrikkalainen päiväkirjani, WSOY, 1955).

Englanninkielinen alkuteos *Out of Darkness, Shining Light* ilmestyi 2019.

Copyright © Petina Gappah 2019

All rights reserved including the rights of reproduction
in whole or in part in any form.

Published by arrangement with Ulf Töregård Agency AB.

Suomenkielinen laitos © Aleksi Milonoff ja Tammi 2019

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Painettu EU:ssa

ISBN 978-952-04-0627-1

*Pojalleni Kushingalle, jonka lukuisiin nimiin
kuuluu myös David*

*Kärt barn har många namn.
Rakkaalla lapsella on monta nimeä.
Kjært barn har mange navn.*

*Sillä kuuluisien miesten hautana on koko maailma,
eivätkä heidän mainettaan julista vain muistopatsaisiin
piirretyt kirjoitukset, vaan myös vieraisissa maissa
elää jokaisen ihmisen rinnassa heidän kirjoittamaton
muistonsa sydämen eikä kiven säilyttämänä.*

PERIKLEEN PUHE KAATUNEILLE ATEENALAISILLE
THUKYDIDEEN *Peloponnesolaissodassa*

Keski-Afrikka

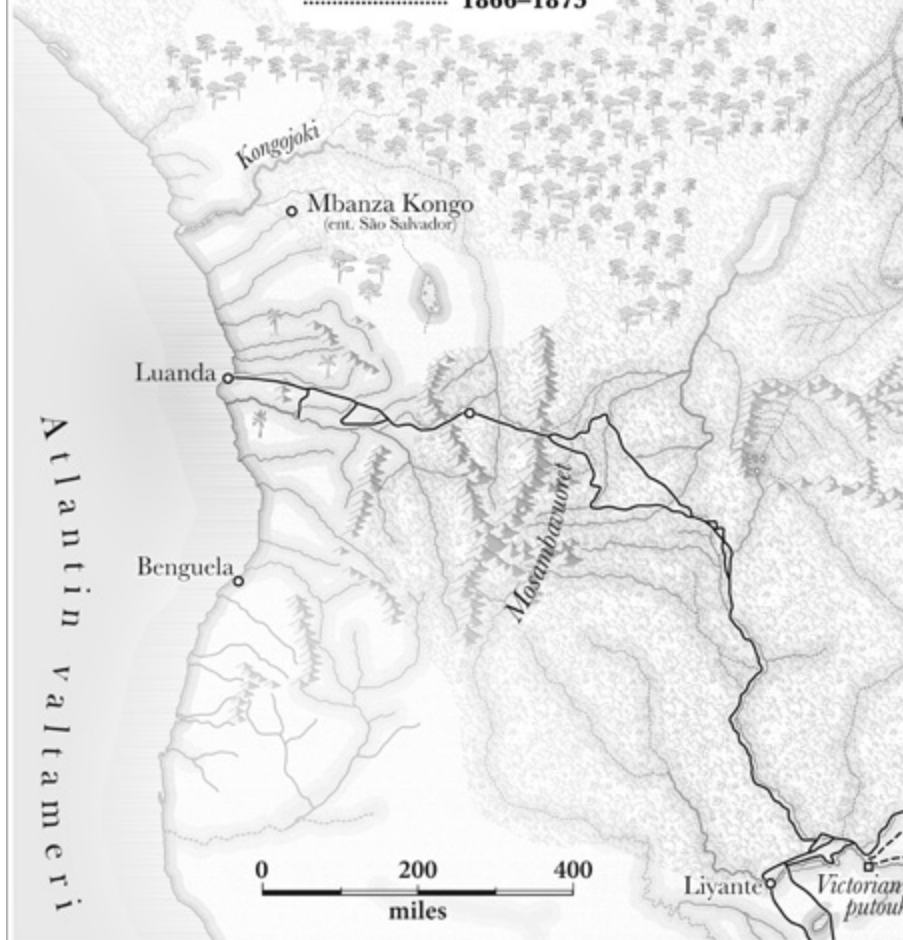
David Livingstonen kulkureitit

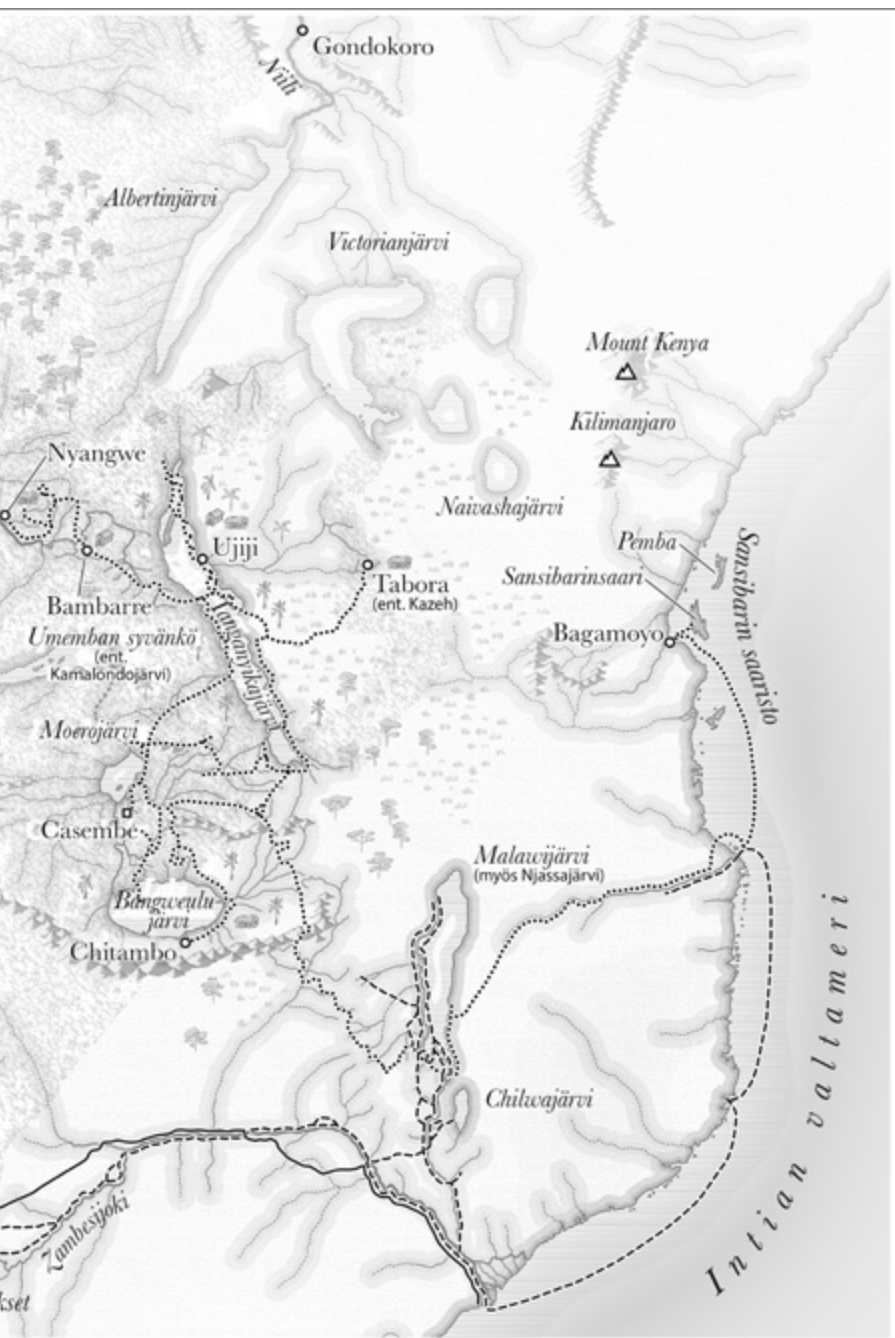
*ja hänen matkoihinsa sekä kauppiailta ja muilta
matkaajilta saamiinsa tietoihin perustuva
näkemysensä alueen maantieteestä.*

————— 1852–1856

----- 1858–1863

..... 1866–1873

Esipuhe

Uskon yhä Kaitselmuksen apuun. Tiedän, että neljän joen, Zambesin, Kafuén, Luapulan ja Lomamén, lähteiden täytyy sijaita samalla alueella. ... Rukoilen, että luomakunnan Herra suo minun löytää Herodotoksen muinaiset lähteet, ja jos maanalaisissa kaivauksissa löydetään jotain, joka vahvistaa vanhat kallisarvoiset kirjoitukset (τὰ βιβλία), totuuden tekstit, sallikoon Jumala minun saattaa tuon tiedon päivänvaloon ja suokoon viisautta käyttää sitä oikein.

DAVID LIVINGSTONE:

David Livingstonen viimeiset päiväkirjat

Tämä on kertomus siitä, miten me kannoimme pois Afrikasta *bwana* Daudin, tohtorin, David Livingstonen ruumisraasun, jotta hän pääsi meren yli omaan maahansa haudattavaksi. Marssimme hänen ruumiinsa kanssa kaksituhattaviisisataa kilometriä sisämaasta rannikolle; Chitambosta Muanamuzunguun, Chisalamalasta Kumbakumbaun ja Lambalamfipasta Taboraan, kunnes

kaksisataakahdeksankymmentäviisi päivää Chitambosta lähtömme jälkeen saavuimme Bagamoyoon, murheen kaupunkiin, jonka nimi tarkoittaa sydämen taakasta luopumista.

Laskimme *bwana* Daudin kirkon hiljaiseen rauhaan. Ja koko tuon pitkän yön seitsemänsataa vapaaksi lunastettua orjaa Vapaiden kylästä rukoili, lauloi ja itki. Seuraavana päivänä nousuveden aikaan he asettuivat riviin molemmin puolin polkua, jonka päässä odottava *dhow* vei hänet viimeiselle merimatkalleen. Ja me katsoimme hänen peräänsä, kunnes tuon huteran puulaivan valkoinen purje oli enää pieni tumma kolmio kaukana horisontissa ja näimme, miten taivas ja kimmeltävä meri yhtyivät.

Bwana Daudi uhraisi elämänsä mielettömälle, tuhoon tuomitulle yritykselle löytää viimeinen suuri salaisuus, maailman pisimmän joen taivaallinen alkulähde; hän antoi kaikkensa ratkaistakseen arvoituksen, joka oli askarruttanut oppineita miehiä yli kaksituhatta vuotta, Niilin lähteen mysteerin.

Hän oli kuin riivattu elämänsä kaksi viimeistä vuotta, sekä ennen kuin amerikkalainen *bwana* Stanley löysi hänet Ujjista että sen jälkeen. Jokaisessa kylässä, jonka läpi me kävelimme, *bwana* Daudi kysyi saman kysymyksen. Oliko kukaan nähnyt paikkaa tai kuullut paikasta, josta nousi neljä lähdetä, jossa neljä suurta virtaa kohosi maasta kahden kartiomaisen kukkulan välissä? Hän sanoi, että kauan sitten kuollut viisas Herodotos kaukaisesta Kreikan maasta kertoi niistä muinoin. Jos hän

löytäisi nämä lähteet, hän löytäisi Niilin alkupään, niin hän uskoi.

Kun häneltä kysyttiin, mikä tämä Niili oli, hän kertoi sen olevan maailman pisin joki, mutta ei mikä tahansa joki vaan käsittämättömän upea luomakunnan ihme. ”Se virtaa vuoden jokaisena päivänä yli tuhatviisisataa kilometriä rutikuivan autiomaan halki saamatta mistään täydennystä, sillä Niilillä ei ole yhtäkään sivujokea”, hän sanoi.

Bwana Daudi oli varma, että nämä lähteet yhdistyivät neljään entuudestaan tuttuun suureen jokeen: Kafueen, Lomameen, Luapulaan ja Zambeziin. Herodotos oli kuulemma kirjoittanut, että lähteet virtasivat kahteen suuntaan: puolet juoksi Egyptiin, puolet etelään. Ja sen vuoksi seurasimme etelään virtaavaa Luapulaa Bangweulun suoalueelle, mutta *bwana* Daudi ei kohdannutkaan Niilin latvavesiä vaan hän kohtasi kuolemansa Chitambon kylässä.

Bwana Daudi on kuolleena yhtä jakautunut kuin oli eläessään. Luut lepäävät hänen omassa maassaan mahahtavan muinaisen kiven alla. Haudassa, jonka kaivoimme hänelle mvulapuun katveeseen, hänen sydämensä ja elimensä sekoittuvat maaperään, jota hän matkoillaan tallasi. Hänen luidensa hauta julistaa, että uskolliset kätemme kuljettivat hänet maan ja meren halki kotiin. *Bwana* Daudin aikakauden viisaat sanovat, että hän kulki loistaen synnyinmaamme pimeyteen ja jätti jälkeensä valaistun polun, jota pitkin valkoiset hänen jälkeensä saattoivat kulkea turvallisin mielin.

Bwana Daudin maailmassa me kuusikymmentäyhdeksän olemme aina olleet vain kuusikymmentäyhdeksän luiden kantajaa, tummaihoisia tovereita, *hänen* tummaihoisia tovereitaan, hämäriä hahmoja karavaaneissa joissa hän matkusti. Olemme aina olleet pelkkiä *pagazeja*, kantajia, jotka kuljettivat hänen kuormansa, rakensivat hänen majansa, laittoivat hänen ruokansa, pesivät hänen vaatteensa ja sijasivat hänen vuoteensa, olemme olleet *askareja*, jotka kävivät hänen taistelunsa, olemme olleet hänen uskollinen ja luotettava saattueensa.

Bwana Daudin pitkän ja vaarallisen kotimatkan aikana kymmenen meistä sai surmansa. Näiden vainajien leposijoilla ei ole kiviä heidän kunniakseen eikä kirjoituksia heidän muistokseen. Ja kun me jäljelle jääneet seuraamme heitä hautaan, pyhiinvaeltajat eivät tuo lapsiaan luoksemme. Mutta tuosta suuresta ja synkästä pimeydestä loisti valo. *Bwana* Daudin maine on meidän uhrauksiemme kirkastama.

Tämä tarina on kerrottu jo monta kertaa, mutta aina tohtorin tarinana. Ja joskus, sivumennen, pelkkinä alaviitteinä, mainitaan Chuma ja Susi. He olivat hänen ensimmäiset toverinsa, vanhimmat ja pisimpään palvelleet, sillä me muut liityimme joukkoon vasta muutama kuukausi ennen *bwana* Daudin kuolemaa.

Joissakin versioissa Chuma ja Susi ovat ystävykset, toisissa veljekset. Mutta aina he ovat *bwana* Daudin uskollisimmat palvelijat, jotka kantoivat kahdestaan hänen luunsa; he ovat osoitus orjuuden siteiden lujuudesta, todiste kristinuskon oikeamielisyydestä, *hänen* uskos-

taan, *hänen* oikeamielisyydestään, *hänen* pyhydestään – sillä eikö vain pyhimys voi innostaa palvelemaan niin hartaasti?

Toisinaan he ovat Susi ja Chuma, mutta useimmiten Chuma ja Susi. Vain harvoin heidät mainitaan koko nimellä: he eivät ole ikinä James Chuma, jonka *bwana* Daudi pelasti orjuudesta, ja Abdullah Susi, kristittyä isäntää palvellut muhamettilainen laivanrakentaja Shupangasta. Jos heidät muistetaan, heidät muistetaan *bwana* Daudin luiden ainoina kantajina, jotka olivat aina kulke-
neet hänen mukanaan.

Mitä jos olisimme tienneet silloin sen, mitä tiedämme nyt?

Kun kannoimme *bwana* Daudin ruumiin Afrikasta, veimme mukanaamme myös kartat suuresta Lualabajoesta, jota miehet hänen maailmassaan kutsuivat myöhemmin tohtori Livingstonen viimeiseksi suureksi löydöksi. Mitä jos olisimme tienneet, että viimeinen uskollisuudenosoituksemme *bwana* Daudia kohtaan johtaisi lastemme pettämiseen ja sinetöisi heidän ja heidän lastenlastensa kohtalon; että *bwana* Daudin piirtämä Lualaba oli mah-
tavan Kongojoen suu, tuhomme alkulähde, vesireitti, jota pitkin valkoiset miehet pääsivät kulkemaan Winchester-
kiväärit tanassa ja Maxim-konekiväärit ladattuina?

Että jo yhdentoista vuoden kuluttua Englanti, jonka kuuluisan pojan olimme palauttaneet kotiin, kokoontuisi muiden maiden kanssa pöydän ääreen ja piirtäisi huolet-
tomasti viivoja karttaan asettaen rajoja paikkoihin, joissa niitä ei ollut ikinä ollut, ja repien kansakuntia ja perheitä

hajalle. Että he tulisivat Lualabaa ja suurta Kongoa pitkin höyrylaivoineen ja aseineen, kumiplantaaseineen ja veroineen, ja antaisivat uudet nimet esivanhempiemme hautapaikoille. Ja että kaikista niistä miehistä, naisista ja lapsista, jotka olimme matkallamme tavanneet, ystävistä ja vihollisista, orjista ja orjuuttajista, tulisi vuosien saatossa Euroopan kuninkaiden ja kuningattarien uusia alamaisia.

Mutta se kaikki tapahtui vasta myöhemmin.

Tämä ei ole kertomus vain kahdesta miehestä, Susista ja Chumasta; tämä on kertomus myös Chowperehista, Uledi Munyaseresta, Mahmudin pojasta Amodasta ja Nathaniel Cumbasta eli Mabrukista. Tämä on kertomus Intian Nassickin lähetysaseman miehistä, vapautetuista orjista, muun muassa Carus Farrarista ja Farjallah Christiestä, jotka leikkasivat tohtorivainajan auki yhtä näppärästi kuin olisivat peranneet kalan, ja Jacob Wainwrightista, joka kaiversi muistokirjoituksen hänen sydämensä hautaan. Tämä on kertomus kanssamme matkustaneista naisista, Misozista ja Ntaoékasta, Khadijahista ja Laedesta, Binti Sumarista ja Kanikista.

Tämä on kertomus Halimasta, tohtorin kokista, joka jankutti niin sitkeästi ja pitkään että suostuimme lopulta lähettämään tohtorin takaisin kotiinsa meren taakse. Tämä on kertomus Majwara-pojasta, ryhmän nuorimmaisesta, joka löysi tohtorin kuolleena, polvilleen langenneena, ja löi rummullaan eloa jalkoihimme pitkällä ja vaivalloisella matkallamme sisämaahan.

Tämä on kertomus *bwana* Daudista, hänen viimeisistä tuskallisista vuosistaan, *bwana* Stanleyyn avustusaattueen

kohtaamisesta ja tapahtumista, joiden vuoksi hän lan-
nistui ja murtui mutta jatkoi silti kulkuaan kuolemaansa
saakka. Tämä on kertomus kaikesta tästä ja paljosta
muusta, tämä on kertomus meidän viimeisestä matkas-
tamme: marssista tohtorin varmaan kuolemaan ja mars-
sista Bagamoyoon.

I

Chemchemi ya Herodotus

PETINA GAPPAH on zimbabwelainen kirjailija ja juristi. Hän on opiskellut lakia Zimbabwessa, Itävallan Grazissa ja Cambridgessa ja työskennellyt kansainvälisen oikeuden parissa Genevessä. Nykyään hän on ammattikirjailija. Hänen esikoisteoksensa *Tanssimestari ja muita tarinoita Zimbabwesta* (suom. 2009) sai The Guardianin esikoiskirjapalkinnon.

Legendan mukaan David Livingstonen sydän haudattiin Afrikkaan ja palvelijat kantoivat ruumiin halki mantereen. Saattueen viimeisestä matkasta muodostuu huikea, moniääninen kudelma sinnikkydestä, löytöretkistä ja kolonialismin todellisuudesta.

”[Gappah] tuottaa yhden voimakkaimmista ja yksinkertaisimmista iloista, joita kaunokirjallisuudella on meille tarjota: tunteen todellisesta intiimiydestä, täydestä uppoutumisesta elämiin ja minuuksiin, jotka eivät ole omiamme.” THE GUARDIAN

Päällys: Eevaliina Rusanen

Kuvat: iStockphoto

9 789520 406271

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-0627-1